

PRACOWNIA DOKUMENTACJI ZABYTKÓW
"ARKADA"
STAROSTWO POWIATOWE BIELSKO-BIAŁA
w Żywcu ul. Złotych Kłosów 56/51
ul. Krasieńskiego 13 NIP 937-121-98-78
34-300 ŻYWIEC

Zatwierdziłem projekt budowlany
stanowiący załącznik nr 1
decyzji znak MB 7351/4423/23926/06/07
z dnia 16.01.2007r.

PROGRAM KONSERWACJI I PROJEKT EKSPOZYCJI ODSŁONIĘTYCH
ZABYTKOWYCH RELIKTÓW

DAWNEJ BASZTY ZAMKOWEJ

ORAZ

PROJEKTY ELEMENTÓW

STYLOWEGO WYPOSAŻENIA

3 pomieszczeń parteru narożnika pd-zach

(dawna stolarnia)

STAREGO ZAMKU

W ŻYWCU

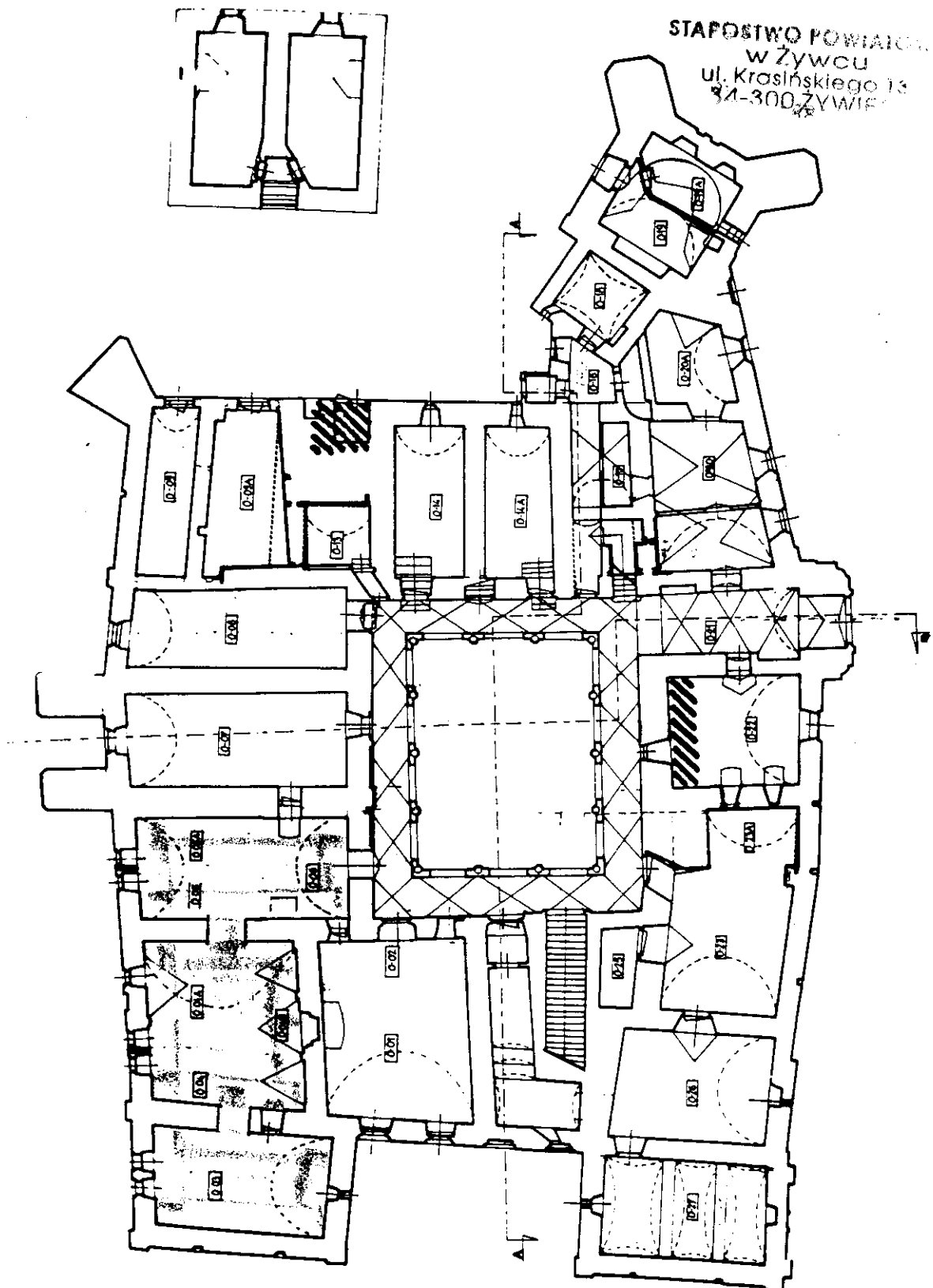

artysta plastik
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
mgr JAROSŁAW SZPAKOWICZ
43-300 BIELSKO-BIAŁA, UL. WITA STWOSZA 45 a
DYPLOM ASP KRAKÓW NR 3283

Bielsko-Biała, wrzesień 2006

Spis treści:

- I Cel i zakres opracowania
- II Rys historyczny
- III Charakterystyka i stan zachowania pomieszczeń objętych opracowaniem
- IV Wnioski i założenia konserwatorskie
- V Program konserwacji i projekt ekspozycji odsłoniętych zabytkowych reliktyw dawnej baszty zamkowej
- VI Projekty elementów stylowego, stałego wyposażenia 3 pomieszczeń parteru narożnika pd-zach. (dawna stolarnia): żyrandole, osłony grzejników, solarka drzwiowa, kraty okienne,
- VII Fotografie
- VIII Archiwalia i materiały źródłowe

Rzut parteru „starego zamku”

Wnętrza objęte opracowaniem

I Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest określenie rozwiązań projektowo-konserwatorskich jak również wskazanie zaleceń i wniosków konserwatorskich dotyczących możliwości i sposobu adaptacji trzech pomieszczeń parteru budynku starego zamku w narożniku pd-zach. na funkcję muzealną, a w szczególności na funkcję działu archeologicznego, w związku z przeniesieniem Muzeum Miejskiego w Żywcu do budynku starego zamku. Wynika to z konieczności zachowania i utrwalenia walorów zabytkowych obiektu, jak również przywrócenia elementów zatartych bądź wtórnie przekształconych. Wprowadzenie do niniejszych pomieszczeń działu archeologicznego Muzeum zdeterminowana jest istniejącą w obrębie pomieszczeń cenną odkrywką archeologiczną dawne XV-wiecznej baszty pierwotnego zamku.

Do tej pory pomieszczenia stanowiły zaplecze warsztatowe (stolarnia) dla zespołu zamkowo-parkowego, który był użytkownikiem całego obiektu. Zakres opracowania obejmuje:

- Wnioski i założenia konserwatorskie dotyczące funkcji oraz rozwiązań projektowo-konserwatorskich,
- Program konserwacji i projekt ekspozycji odsłoniętych zabytkowych relikwów dawnej baszty zamkowej,
- Projekty elementów stylowego, stałego wyposażenia 3 pomieszczeń parteru narożnika pd- zach. (dawna stolarnia) jak żyrandole, osłony grzejników, solarka drzwiowa, kraty okienne,

II Rys historyczny

Założenie zespołu zamkowego datuje się na przełom XV/XVI wieku i przypisuje ówczesnym właścicielom ziemskim Komorowskim. Budowa starego zamku została rozpoczęta prawdopodobnie po 1485 roku przez Mikołaja Komorowskiego. W latach 1566/69 Jan Spytek Komorowski rozbudował zamek w czworoboczną rezydencję renesansową. Na przełomie XVI/XVIIw. powstał park zamkowy w formie geometrycznego ogrodu włoskiego (przekształcony w angielski park romantyczny w pocz. XIXw, a następnie w 2 poł. XIXw w park naturalistyczny). Kolejna przebudowa zamku miała miejsce w I poł. XVII wieku, kiedy obiekt był własnością królewską, następnie powiększony w latach 1721-23.

Od 1678r. Żywiecczyzna należała do rodziny Wielopolskich. Majątki te z czasem uległy podziałom między kolejnych spadkobierców. Część Żywiecczyzny z Żywcem i zespołem zamkowo-parkowym, jeden ze spadkobierców – Adam Wielopolski w 1838r. sprzedał Arcyksięciu Karolowi Ludwikowi Habsburgowi, który polecił sporządzić szczegółową inwentaryzację rysunkową całego założenia zamkowego. Wówczas zamek znajdował się w złym stanie. Ostateczny, obecny wygląd zamek otrzymuje po pożarze w 1870r. Projekt modernizacji wykonuje Karol Pietschka, na którego podstawie dokonano gruntownej modernizacji i przebudowy zamku. w 3 ćw. XIXw.

Zamek obecnie pełni funkcję Muzeum Miejskiego (które zostało tu przeniesione w 2005r.) oraz Urzędu Stanu Cywilnego. Część pomieszczeń jest w trakcie adaptacji. Funkcja muzealna obiektu w całości jest zgodna z zaleceniami konserwatorskimi i zasadami ochrony zabytków, gdyż umożliwia prawidłowe eksponowanie wartości zabytkowych obiektu, oraz trwałe ich zachowanie. Planowana lokalizacja w omawianych 3 pomieszczeniach działu archeologicznego zdeterminowana jest istniejącą w obrębie tych pomieszczeń cenną odkrywką archeologiczną dawnej XV-wiecznej baszty pierwotnego zamku, która została odsłonięta podczas badań archeologicznych i architektonicznych zamku prowadzonych w latach 1997-1987.

Zamek jest objęty ścisłą ochroną konserwatorską przez wpis do rejestru zabytków pod nr A-488/87 na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bielsku-Białej z dn. 26.02.1987. znak KL.IV.5340/11/86. Zamek stanowi element cennego kompleksu zamkowo-parkowego, w którego skład wchodzi: stary zamek (zw. Komorowskich), nowy zamek (zw. Habsburgów), oficyny zamkowe, park zamkowy z obiektami rekreacyjnymi, m.in. altana zw. „Chińskim Domkiem”.

Obiekt przedstawia bardzo wysokie i ponadlokalne walory historyczne, artystyczne, naukowe, jak również wysoką wartość społeczną dla środowiska.

III Charakterystyka i stan zachowania pomieszczeń objętych opracowaniem

Pomieszczenia niniejsze zlokalizowane są w parterze w pd-zach. narożniku zamku. Do ub. roku - to jest do chwili wprowadzenia na zamek Muzeum – pełniły funkcję zaplecza warsztatowego (stolarnię) zespołu zamkowo-parkowego, który był użytkownikiem i zarządcą obiektu. Obecnie pomieszczenia są częściowo i doraźnie użytkowane jako magazyny. Jednakże

atrakcyjność tych wnętrz pod względem architektury i lokalizacji wymaga dla nich funkcji bardziej eksponowanej i powszechnie dostępnej.

Obecnie wnętrza pomieszczeń są mocno zaniedbane i zdewastowane, co po części wiąże się z pełnioną ostatnio funkcją, jak również z poważnymi zaniedbaniami: ściany i sklepienia są zabrudzone, miejscami uszkodzone mechanicznie, posadzki w postaci surowej wylewki betonowej – zdewastowane, stolarka okienna zaniedbana, w oknach prowizoryczne wewnętrzne kraty stalowe, drzwi wejściowe ślusarskie o przemysłowej formie – nieadekwatne do walorów zabytkowych obiektu. Wnętrza były użytkowane w stanie niedokończonego remontu z surowymi przekłuciami ścian, otwartymi bruzdami instalacji elektrycznych, prowizorycznym zabezpieczeniem wykopu reliktyw. Ponadto tynki ścian miejscami wykazują mocne spękania i odpażenia, jednakże nie stwierdzono na ścianach występowania nadmiernej wilgoci.

Wnętrza posiadają uporządkowaną, zachowaną w dawnej formie (z czasu rozbudowy w 1721r. i po 1721r) architekturę w postaci klasycznych, regularnych sklepień kolebkowych, gdzie w pomieszczeniu środkowym dodatkowo występują lunety. Pomieszczenia pod względem czasu powstania nie są jednolite i powstawały w kolejnych fazach budowy i przebudowy zamku. Pom. 1 i 2 datują się na rok ok. 1721, natomiast pomieszczenie 3 powstało po roku 1721. Ponadto pomieszczenia 1 i 2 w 1 poł. XIXw. w ramach przebudowy zamku - zostały przekształcone przez wprowadzenie licznych przepierzeń. Przepierzenia te jednakże zostały w całości usunięte współcześnie, co spowodowało przywrócenie dawnego układu przestrzennego wnętrza, oraz podniesienie ich atrakcyjności użytkowej. W związku z prowadzonymi pracami badawczymi zamku w latach 1979-1987 w pomieszczeniu 3 (ryzalit pd) wykonano wykop odsłaniający relikty dawnej XV-wiecznej baszty pierwotnego zamku. Ze względu na wartość zabytkową reliktyw przeznaczone są one do ekspozycji. Wymaga to jednak opracowania projektu ekspozycji i konserwacji tych reliktyw. Omawiane pomieszczenia za czasów ostatniego właściciela – rodziny Habsburgów - pełniły funkcję zaplecza gospodarczego w postaci pralni i spiżarni (co wynika z przerysu inwentaryzacji zamku z 1850r. wykonanej na zlecenie Arcyksięcia Karola Ludwika Habsburga – nowego właściciela majątku – po jego odkupieniu od Adama Wielopolskiego w 1838r. Inwentaryzacja w zbiorach Archiwum Państwowego w Żywcu).

IV Wnioski i założenia konserwatorskie

Funkcja użytkowa

- Omawiane pomieszczenia zamkowe ze względu na wysokie walory zabytkowe i architektoniczne winny być przeznaczone na cele użyteczności publicznej z umożliwieniem powszechnego dostępu do nich. Planowane przeznaczenie pomieszczeń na funkcję ekspozycji muzealnej, stanowiącej naturalną konsekwencję ogólnego przeznaczenia zamku należy uznać jako adekwatne i spełniające w/w kryteria. Jednakże - ze względu na obecność w pom. 3 odkrytych podziemnych reliktyw dawnej baszty zamkowej, przeznaczonych do ekspozycji – rodzaj ekspozycji muzealnej w tych pomieszczeniach winien być tematycznie powiązany z tymi reliktywami (np. lapidarium – ekspozycja archeologiczna).

Aranżacja wnętrza

- Istniejący układ przestrzenny wewnątrz należy utrzymać w obecnej formie, bez wprowadzania dodatkowych przepieżeń i podziałów, gdyż wnętrza posiadają uporządkowaną, zachowaną w dawnej formie (z czasu rozbudowy w 1721r. i po 1721r) architekturę w postaci klasycznych, regularnych sklepień kolebkowych, oraz dawną przestrzenność (oczyszczoną z niegdyś istniejących, wtórnych podziałów, zacierających pierwotny układ i architekturę). W związku z powyższym należy usunąć istniejące wtórne, lekkie, prowizoryczne przepieżenie w pom. 1, które odcina dopływ światła do całości wnętrza, ja również zniekształca jego prawdziwą formę. Powyższa zasada nie odnosi się do aranżacji ekspozycji muzealnej, gdzie – według potrzeb i koncepcji ekspozycji – możliwe jest stawianie ścianek wydzielających ekspozycję, jednakże nie zacierających ogólnej architektury wnętrza.
- Należy utrzymać istniejącą formę i układ otworów okiennych, drzwiowych, oraz zaślepione wnęki po dawnych otworach drzwiowych w obecnej formie, stanowiące oryginalne, bądź zrekonstruowane elementy pierwotnej formy wnętrza,
- W wejściu z dziedzińca do pom. 1 należy wymienić istniejącą ślusarkę drzwiową na stolarkę drewnianą, zharmonizowaną w formie z architekturą obiektu, zgodną z formą otworu drzwiowego, zwieńczonego łukiem odcinkowym: drzwi klepkowe dwustronne z drewna twardego (dąb), pomalowane w kolorze jasny mahoń, z okuciami żelaznymi w kolorze grafitowym (według odrębnego projektu). Dopuszcza się również – jeśli zajdzie taka potrzeba – wprowadzenie stolarki drzwiowej w istniejącym otworze pomiędzy kuźnią a stolarnią, jak również stolarki zamykającej wnękę w pomieszczeniu stolarni (jako przydatnego magazynku). Należy wprowadzić drzwi klepkowe zgodne z typem funkcjonującym w obiekcie i kolorystyce ujednoliconej z pozostałą stolarką (w kolorze jasny mahoń),
- We wszystkich pomieszczeniach należy wprowadzić posadzki kamienne – płyty z piaskowca o wym.: szer. 60cm, dł. 60cm, dł. 115-145cm, gr. 6cm., w układzie wzdłuż pomieszczeń (jak w projekcie),
- Otynkowane ściany wewnątrz należy utrzymać w obecnej formie, z usunięciem w niezbędnym zakresie partii tynków całkowicie zniszczonych, gdyż pozostawienie ich nawet po impregnacji nie zagwarantuje wymaganej trwałości. Zrekonstruować i uzupełnić ubytki po wzmocnieniu ceglanego podłoża oraz pomalować ściany i sklepienia jednolitą pobiałą (lub w innym kolorze określonym w projekcie, jednakże w jasnej tonacji pastelowej),
- Istniejącą odkrywkę archeologiczną reliktyw dawnej baszty (zarys pierwotnego przebiegu murów zamku) w pom. 3 – narożnik pd-zach. - należy poddać konserwacji zabezpieczającej oraz ekspozycji, w oparciu o projekt aranżacji ekspozycji tych reliktyw,
- We wnękach okiennych (obecnie w stanie surowym) wprowadzić parapety wykonane z kamienia piaskowego (płyty gr. ok. 6 cm), lub drewniane z drewna twardego (dąb) gr. ok. 5 cm., pomalowane w kolorze jasny mahoń (w kolorystyce jednolitej ze stolarką okienną, drzwiową, i innymi elementami drewnianego wyposażenia wnętrza),

- Istniejące kraty okienne wewnętrzne należy usunąć, z ewentualnym wprowadzeniem zewnętrznych krat okiennych, jednolitych w formie dla całego obiektu (według odrębnego projektu), pomalowanych w kolorze grafit-mat,
- Stolarkę okienną należy zachować, poddając remontowi, z nadaniem kolorystyki jednolitej dla wszystkich elementów drewnianego wystroju wnętrz (w kolorze jasny mahoń),
- należy wprowadzić elementy stałego, stylowego wyposażenia wnętrz w postaci osłon grzejników, oświetlenia centralnego w formie zharmonizowanej z zabytkowym charakterem obiektu. Dla oświetlenia ekspozycji obiektów muzealnych należy zastosować oświetlenie indywidualne punktowe, za pomocą halogenów usytuowanych np. na szynach bądź listwach ulokowanych wzdłuż pomieszczeń,
- ścianę wsch. pom. I (z wejściem z dziedzińca) z eksponowanym wątkiem kamiennym należy poddać specjalistycznej konserwacji, z ekspozycją kamienia, według programu konserwatorskiego,
- Modernizację instalacji elektrycznej i grzewczej należy realizować z maskowaniem przewodów (prowadzenie podtynkowe),

V Program konserwacji i projekt ekspozycji odsłoniętych zabytkowych reliktyw dawnej baszty zamkowej

Z całość wykopu należy uprzątnąć wszystkie przedmioty obce i nie związane trwale z reliktywami, wykop i relikty oczyścić z kurzu i drobnych zanieczyszczeń. Przewód instalacji grzewczej (rurka stalowa) biegnący wzdłuż wykopu należy usunąć, lub zamaskować przez wkucie w ścianę.

A) Ściany oporowe otynkowane:

1. Zmycie i wyługowanie ścian, usunięcie nawarstwień farby klejowej
2. Usunięcie z powierzchni ścian tynków słabych, osypujących się, o złej przyczepności do podłoża, usunięcie niedbale założonych uzupełnień. W trakcie prac związanych z przygotowaniem tynków należy uporządkować usunąć, ukryć istniejące przewody, instalacje elektryczne, grzewcze i in.
3. Oczyszczenie ceglanego i kamiennego wątku muru z pozostałości wapiennych tynków, mechanicznie lub metodą hydrodynamiczną (np. agregatem CP),
4. Uzupełnienie ubytków tynków np. zaprawą trassowo-wapienną Tubag HMF Historischer-Maurer , Putz und Fugenmortel,

5. Założenie na ścianach i sklepieniach szpachlówki wyrównującej, np. trassowo-wapiennej Tubag Trass-Kalk Schlammputz,
6. Na całej powierzchni ścian proponuje się założenie siatki zbrojącej z włókna szklanego wtopionej w zaprawę np. Ispo-Uni-Armierungsgewebe (lub inny materiał o analogicznych właściwościach). Siatka zapobiega powstawaniu rys konstrukcyjnych i powstałych na połączeniu dwóch rodzajów tynków.
7. Wykonanie wymalowań końcowych powierzchni ścian i sklepień białą farbą mineralną wapienną, np. Sto Sumpfkalk. Istniejącą wnękę w ścianie oporowej pd. należy zachować w celu uwidocznienia gruntu ziemnego stanowiącego naturalne podłoże wnęki. We wnęce można ewentualnie umieścić element ekspozycyjny lapidarium.

B) Ściana kamienna fundamentowa (od strony zach.) oraz relikty dawnej baszty

1. Oczyszczenie powierzchni wszystkich elementów kamiennych z wtórnych nawarstwień i uzupełnień ubytków i zanieczyszczeń – mechanicznie, hydrodynamicznie, (CP) oraz chemicznie,
2. Odsolenie poszczególnych elementów kamiennych metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z kilkukrotnych okładów z wody destylowanej i celulozy lub bentonitu z piaskiem,
3. Dezynfekcja powierzchni kamienia alkoholowym roztworem preparatu Lichenichida 246 prod. Bresciani.
4. Wzmocnienie elementów osłabionych (konsolidacja zdeintegrowanego kamienia) przez impregnację preparatem na bazie pochodnych związków krzemooorganicznych o właściwościach hydrofilnych, np. Funcosil Steinfestiger 300 lub 510 prod. Remmers (lub inny środek o analogicznych właściwościach),
5. Uzupełnienie ubytków powierzchni kamienia gotowymi kitami mineralnymi o odpowiednio dobranej barwie, np. Funcosil Restauriermortel prod. Remmers (lub inny materiał o analogicznych właściwościach),
6. Wymiana i uzupełnienie fug pomiędzy kamiennymi elementami np. zaprawą Funcosil Fugenmortel prod. Remmers o odpowiednio dobranej barwie,
7. Sklejanie pęknięć piaskowca żywicami epoksydowymi o wysokiej trwałości np. Araldite prod. Ciba,
8. Hydrofobizacja powierzchni kamienia impregnatem, np. preparatem Funcosil SNL prod. Remmers.

C) Posadzka wykopu reliktyw baszty

Posadzkę w dnie wykopu należy wykonać z płyt kamiennych z piaskowca o charakterystyce jak posadzka pomieszczeń, tj. szer. 60cm, zróżnicowanej długości, gr. 6cm.,

D) Podświetlenie reliktyw baszty

W ścianach oporowych (pd. i wsch.) należy umieścić wbudowane oprawy oświetleniowe typu „downlight” np. wersja płytka Seria 146mm Philips w ilości 4 szt. na ścianie pd i 2 szt. na ścianie wsch. na głębokości 100cm. od poziomu posadzki wykopu (patrz projekt).

E) Zabezpieczenie wykopu

W celu umożliwienia zwiedzania reliktyw baszty przewiduje się zabezpieczenie wykopu balustradą konstrukcji drewnianej usytuowaną po obwodzie wykopu. Całość balustrady należy wykończyć w kolorystyce ujednoliconej z całością stolarki wewnątrz, tj. w kolorze jasny mahoń. W części balustrady wychodzącej na dużą salę (dawna stolarnia) przewiduje się wprowadzenie furtki, jednakże udostępnionej wyłącznie dla obsługi Muzeum, w celach porządkowych i konserwacyjnych (patrz projekt). Zwiedzanie reliktyw będzie się odbywać wzdłuż balustrady, z przejściem do sali z reliktywami przez przekłute przejście. W sali niniejszej na pozostałej przestrzeni można urządzić dodatkową ekspozycję muzealną powiązaną tematycznie z reliktywami.

VI Projekty elementów stylowego, stałego wyposażenia 3 pomieszczeń parteru narożnika pd-zach. (dawna stolarnia): żyrandole, osłony grzejników, stolarka drzwiowa, kraty okienne, parapety okienne

- A) Żyrandol stylowy w formie obręczy wykonany z miękkiej stali. Głównym elementem konstrukcyjnym i kompozycyjnym jest obręcz o kształcie koła. Ramiona zakończone niedomkniętymi wolutami i oddzielnie wymodelowanymi na gorąco miskami – kloszami zwróconymi do góry. Rozeta powstała z obręczy i przebitych przez nią prętów (ramion) rozszczepionych na końcu. Żyrandol zawieszony na łańcuchu o dużych, kwadratowych w przekroju ogniwach, przytwierdzonych do okrągłego talerza wykonanego z kutej grubej blachy. Żyrandol wykończony przez oksydowanie. Żyrandole należy sytuować centralnie na osi sklepień w następującej ilości: w izbie 1 (dawna kuźnia) 2 szt. w izbie 2 (dawna stolarnia) 2 szt., w izbie 3 (z reliktywami) 2 szt.
- B) Osłony grzejników kute po kowalsku, oksydowane, Wykonane z płaskownika 20x40, rama z L 25x25x3. Ze względu na zróżnicowane gabaryty grzejników i wnęk, w których są one umieszczone, osłony należy różnicować pod względem wymiarów i proporcji, zachowując przyjętą formę i stylistykę. Dla kaloryferów usytuowanych we wnękach należy zastosować osłony płaskie, dla kaloryferów usytuowanych na płaskiej ścianie należy zastosować osłony skrzynkowe. Część osłon W izbie 3 przewiduje się montaż 2 osłon o wymiarach 100x85cm. W izbie 2 osłony o wymiarach: 104x80cm, 147x126cm (druga z osłon winna zamknąć całą wnękę). W izbie 1 przewiduje się montaż 2 osłon: pod oknem o szer. 85cm. (wnękę należy zamknąć osłoną przy posadzce), przy wejściu z dziedzińca osłona skrzynkowa 170x60cm.